

דגם תשובות לשאלון בהיסטוריה דתי, מס' 029281, קיץ תש"ף

הנחיות למעריכים:

- * הדגם שלהלן כולל ראשי פרקים בלבד.
- * לרוב הדגם אינו כולל את כל רכיבי התשובה האפשריים. אם נבחן ציין רכיב שאינו כלול בדגם, על המעריך לבדוק אם התשובה נכונה בעזרת הספרים המקובלים.
- * בתדריכים בעל פה יימסרו למעריכים הבהרות.

פרק ראשון

יש לענות על ארבע מן השאלות 1-5.

1. הצגת רעיונות של הנאורות והסבר כיצד הלאומיות/הסוציאליזם מגשימים רעיונות אלה

שני רעיונות – 10% לכל רעיון
שני הסברים – 30% לכל הסבר

הצגת הרעיון	הסבר ההגשמה בסוציאליזם	הסבר ההגשמה בלאומיות
הכרה בערך האדם / האדם נברא בצלם אלוקים		הלאומיות מעצבת מודעות של אנשים / בחירה של אנשים להשתייכותם ללאום מסוים
האדם יצור אוטונומי השולט בחייו / האחראי לגורלו / לגורל החברה	הסוציאליזם שואף לקדם את השליטה של הפועלים בחייהם ובתנאי העבודה שלהם	הלאומיות מניחה שלכל לאום יש זכות להגדרה ושלטון עצמי
הכרה בכבוד האדם וזכויותיו	— הסוציאליזם שואף לתיקון עוולות חברתיות ולשמירה על זכויות. — מפלגות סוציאליסטיות נאבקות לחוקק חוקים שידאגו לזכויות הפועלים	מדינת לאום מאפשרת מימוש של זכויות בני הלאום / מגנה עליהם מפני רדיפות
האמונה של כל אדם, הזכות לחירות/ קניין/אושר	הסוציאליזם המרקסיסטי שואף להעביר את הקניין מבעלי ההון לפרולטריון (= לפועלים, לבני המעמד הנמוך)	לאומיות אזרחית מבוססת על ערכים משותפים כגון זכויות אדם, שוויון וחירות
קריאה לסובלנות ולזכויות פוליטיות לפרטים		מדינות לאום מעניקות זכויות לבני הלאום
אמנה חברתית בין הפרטים השונים המרכיבים את החברה	— הסוציאליזם שואף לקדם ערבות הדדית. — סוציאליזם דמוקרטי מציע לגבות מיסים כדי שבאמצעותם שהמדינה תעזור לחלשים	הלאומיות שואפת ליצור מסגרת ללאום על בסיס רצון של חבריו לאחדות / שלטון עצמי
אינדיווידואליזם		לאומיות אזרחית דוגלת באומה שנוצרת מיחידים ששואפים להצטרף אליה
ספקנות וחילון / הפרדת הכנסייה מן המדינה / הממסד הדתי לא יהווה חלק מן המדינה	בני האדם דואגים לעצמם מתוך תפיסה אנושית של צדק, ללא התערבות או הסתמכות על נציגי הדת	התפיסה הלאומית גוברת על החלוקה בין בני אדם שהדת יוצרת מן המדינה
חשיבות הידע הכללי – האמונה שהחברה מתפתחת/צועדת קדימה	הסוציאליזם נוצר בעקבות מיכון ותיעוש / מתוך רצון לשפר את מצב הפועלים בחברה מתועשת	

עם איזו אידיאולוגיה היית מזדהה

נימוק ההזדהות – 20%

תשובה לפי נטיית לב התלמיד/ה, כל עוד מנמק על פי אופי התנועה ועולם הערכים שלו/ה.

(הר ברכה, עמ' 25-38; מט"ח, עמ' 26-36. לאומיות וסוציאליזם – מונחים)

2.

ההשכלה היהודית במזרח אירופה

ציון הנושא – 10%

הסבר מדוע רצו המשכילים היהודים לחולל שינויים בחברה היהודית

ההסבר – 35%

- המשכילים היהודים תמכו בלקיחת חלק בחיים הפוליטיים/החברתיים/התרבותיים / "יהודים מתוקנים" (יחד עם שמירה על זהות יהודית, ולכן פעלו לשינוי בשיטות ההוראה / הלבוש / השפה / פעלו להפצת רעיונות הנאורות).
- בגלל ביקורת על אופי התעסוקה של היהודים / תפסו את המקצועות הנפוצים בקרב היהודים (מסחר, עסקי תיווך ורוכלות) כמקצועות לא יצרניים / ראו את העיסוק במסחר גורם לניוון מוסרי.
- בגלל תפיסתם שהפיכת היהודים לנתינים נאמנים עולה בקנה אחד עם עקרונות הנאורות.
- האמינו ששימור המקצועות המסורתיים / הלבוש המסורתי / שיטת החינוך המסורתית מעכבת את מתן שוויון הזכויות ליהודים.
- תפסו את המציאות החינוכית ב"חדר" כעומדת בניגוד מוחלט לאידאל שתיארו הוגים של הנאורות (מרחב פיזי קטן / חוסר אסתטיקה / פער גילים בין התלמידים / ביקורת על צמצום תוכני הלימוד לספרות תורנית / ביקורת על רמת המלמדים / ביקורת על שיטות ההוראה).

הסבר מדוע גם השלטון הרוסי תמך בשינויים בחברה היהודית

ההסבר – 35%

- עידוד השתלבות של היהודים בחברה הכללית / הטמעתם בחברה הכללית.
 - הרחקת היהודים מלימוד הגמרא / מתרבותם הייחודית.
- הצג את ההשפעה של ההשכלה היהודית במזרח אירופה על התפתחות הלאומיות היהודית בתקופה זו

הצגת ההשפעה – 20%

- לאחר פרעות "סופות בנגב" פנו רבים מן המשכילים אל עבר הלאומיות היהודית.
 - המשכילים היהודים הדגישו את התרבות / השפה העברית / לא שאפו לחקות את התרבות הרוסית.
 - לאחר פרעות "סופות בנגב" הגיעו רבים מן המשכילים / פינסקר / ליליינבלום, למסקנה כי הפתרון לבעייה היהודית הוא הפתרון הלאומי.
 - בהנהגת תנועת חובת ציון עמדו בעיקר משכילים (פינסקר / ליליינבלום).
- (הר ברכה, עמ' 208-210, מט"ח, עמ' 246-250, 322-323)

ההשכלה היהודית במזרח התיכון ובארצות האסלאם

ציון הנושא – 10%

הסבר מדוע בתי ספר של כ"ח עוררו לעיתים תגובות מנוגדות בקרב הקהילות היהודיות בארצות האסלאם

ההסבר – 30%

- מצד אחד בתי הספר של כ"ח העניקו השכלה כללית / פעלו לשיפור מעמד היהודים / פתחו בפני היהודים אפשרויות תעסוקה נוספות.
 - מצד אחר, הם גרמו להתרחקות מן המורשת היהודית / חילון.
- (מט"ח, עמ' 252-253; הר ברכה, עמ' 212)

הצג דוגמאות לתגובות מנוגדות, בתשובתך ציין את שמות הקהילות שאת תגובותיהן בחרת להדגים

שתי דוגמאות – 20% לכל דוגמה

ציון שמות הקהילות – 10% לכל קהילה

- לוב – ויכוחים בקהילה בנוגע ליחס כלפי בתי הספר של כ"ח.
- מרוקו – הרבנים דרשו להוציא את הילדים מבתי הספר של כ"ח לפני גיל 13.
- מרוקו – בהתחלה קיבלו בברכה את כ"ח.
- מרוקו – בהמשך קמה התנגדות חזקה.
- בג'רבה – הנהגת הקהילה התנגדה לפתיחת בתי ספר של כ"ח / איימו בהטלת חרם על מי שיפתח בית ספר מודרני.
- תוניסיה – בעיר תוניס שיתוף פעולה של מנהיגי הקהילה עם כ"ח.
- אלג'יריה – הסתייגות בהתחלה ולאחר מכן הרחבת התמיכה בבתי הספר של כ"ח.

(הר ברכה, עמ' 212; מט"ח, עמ' 253-254)

ההשכלה היהודית בתימן

ציון הנושא – 10%

הצג את התפיסה של הרב קאפח בנוגע ללימוד תורה

התפיסה – 20%

התנגדות ללימודי קבלה / תפיסה לפיה לימודי קבלה סותרים את המסורת התימנית הקדומה / את המסורת של לימוד תורה ללא יסודות מיסטיים / את המסורת של לימוד תורה על פי שיטתו השכלתנית של הרמב"ם.

הסבר מדוע בתפיסה זו באים לידי ביטוי גם מסורת וגם חידוש

ההסבר – 30%

מסורת – מכיוון שהדרדעים שאפו לחזור לשיטת הלימוד (השכלתנית) שהייתה מקובלת בעבר / הדגישו את חשיבות לימוד התורה.

חידוש – מכיוון שהתנגדו למה שהיה מקובל באותה עת בקהילה / הושפעו מנוסעים יהודים שהביאו לתימן את רעיונות ההשכלה.

ציין דוגמה נוספת מפועלם של הדרדעים, והסבר האם היא מבטאת מסורת או חידוש

הדוגמה – 10%

ההסבר – 30%

— הקמת בית ספר: מבטא חידוש, מכיוון שהתאפיין בניקיון/סדר / חלוקה לפי שכבות גיל / הרחבת מקצועות הלימוד / לימודי חול לצד לימודי קודש.

— חזרה לנוסח התפילה המקורי/הבלאדי: מבטא מסורת מכיוון שזהו הנוסח הקדום / מבטא חידוש מכיוון שהנוסח השאמי הוא הנפוץ.

(הר ברכה, עמ' 213; מט"ח, עמ' 255)

3. ציין מהו העיקרון שבא לידי ביטוי במובאה

העיקרון – 20%

פעילות גלויה / שקיפות.

הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי באחת הפעולות של הרצל

ההסבר – 40%

— העיקרון בא לידי ביטוי במפגש עם ראשי מדינות לצורך השגת צ'רטר — כי הרצל פעל בגלוי כדי להשיג אישור להקמת מדינה.

— העיקרון בא לידי ביטוי בכינוס הקונגרס הציוני — כי הקונגרס הציוני פעל בגלוי כדי להשיג אישור להקמת מדינה.

— העיקרון בא לידי ביטוי בהקמת ארגונים ציוניים למימוש מטרת הציונות — כי הארגונים הציוניים פעלו בגלוי כדי להשיג אישור להקמת מדינה.

הסבר מדוע חשש הרצל שדרך פעולתם של אנשי הציונות המעשית תגרום נזק

ההסבר – 40%

— לדעתו של הרצל, למעשים הנעשים בגנבה / בצעדים קטנים — לא תהיה השפעה ממשית / רק פתרון מדיני גלוי ומוסכם על המדינות יוביל להקמת מדינה.

— מעשים הנעשים בגנבה עלולים לעורר את זעמה של דעת הקהל העולמית שתראה בזה ניסיון להשגת מדינה בדרך לא חוקית.

— מעשים הנעשים בגנבה עלולים לעורר את זעמו של השלטון העותמאני שעלול לפגוע בהתיישבות לא מאושרת.

(הר ברכה, עמ' 270-273; מט"ח, עמ' 331-332)

4.

פולמוס השמיטה

ציון הנושא – 10%

הצג טיעונים הלכתיים מנוגדים בנוגע להיתר המכירה בשנת תרמ"ט

שני טיעונים – 30% לכל טיעון

— בעד היתר המכירה:

— (הרב מוהליבר): בזמן שרוב ישראל אינם על אדמתם, שמיטה היא מצווה מדרבנן.

— נגד היתר המכירה:

— (הנצי"ב): השמיטה היא מדאורייתא.

— המכירה לא יכולה להפקיע את קדושת הקרקע.

— ערכה של ההתיישבות בא מתוך שמירת המצוות התלויות בארץ.

— המושבות אינן בסכנת רעב, גם אם ישמרו שמיטה.

הסבר כיצד בא לידי ביטוי שיתוף פעולה רעיוני או מעשי בין קבוצות או אישים במהלך פולמוס השמיטה

ההסבר – 30%

— הברון רוטשילד פנה לחובבי ציון בדרישה שלא תיפסק העבודה בשמיטה כדי שתרומתו לא תרד לטמיון, וחובבי

ציון לחצו על רבני התנועה למצוא פתרון.

— הברון רוטשילד דרש מן האיכרים שהיו בחסותו לעבד את האדמות.

— המנהיגים החילונים של חובבי ציון לחצו על רבני התנועה למצוא פתרון לסוגיית השמיטה, כדי שהאיכרים יוכלו להמשיך לעבד את אדמתם.

— היתר המכירה שיועד למתיישבים נוסח על ידי שלושה מגדולי הרבנים ברוסיה הצארית.

— מנהיגי היישוב האשכנזי הישן הכריזו על הקמת קרן שתתמוך במתיישבים שישמרו את השמיטה.

(השיבה לציון עמ' 76-78)

או

מסע הרבנים

ציון הנושא – 10%

הסבר כיצד בא לידי ביטוי במסע הרבנים שיתוף בין אישים או קבוצות שונות בארץ ישראל

ההסבר – 30%

— שיתוף פעולה בין רבנים התומכים בתנועה הציונית ובין המתנגדים לה, בעריכת מסע למושבות / לחוות הכשרה בגליל,

כדי לחזק את שמירת המצוות / כדי להפחית עוינות בין היישוב הישן ליישוב החדש.

— שיתוף פעולה בין רבנים למתיישבים: רצון של הרבנים לבקר במושבות והסכמת המתיישבים לביקור זה, כדי להפחית עוינות הדדית.

הצג דוגמאות למתחים שבאו לידי ביטוי במהלך מסע זה

שני דוגמאות – 30% לכל דוגמה

— מתחים במושבות בין האיכרים לפועלים אשר שלטו במערכת החינוך / האיכרים בקשו שהרבנים ידאגו למשגיחי

כשרות / מלמדים, מאחר שהפועלים שלטו במערכת החינוך.

— זיכרון יעקב: סירוב הרבנים להיכנס לבית הכנסת עד להעברת הבמה למרכז.

— מרחביה: מתיישבים אמרו לרבנים כי הם אינם מעוניינים בהשפעתם הרוחנית.

(השיבה לציון, עמ' 82-84)

5.

הצג את הצעת החלוקה של ועדת פיל

ההצעה – 20%

— סיום המנדט הבריטי בארץ-ישראל

— חלוקתה של ארץ-ישראל לשתי מדינות: מדינה ערבית על רוב שטחי ארץ ישראל, ומדינה יהודית על חלק קטן מארץ-ישראל.

— שליטה בריטית על ירושלים והמקומות המקודשים לשלוש הדתות.

— פרודור של שטח יהודי לנמל יפו.

הסבר כיצד היא מבטאת נסיגה של בריטניה מן ההתחייבויות שלה כלפי העם היהודי כפי שהוצגו בכתב המנדט

ההסבר — 30%

- בכתב המנדט התחייבו הבריטים לסייע ליישוב היהודי להתיישב בצורה צפופה בארץ-ישראל, ואילו על פי ועדת פיל היישוב יקבל לשליטתו רק חלק קטן מארץ-ישראל.
- בכתב המנדט התחייבו הבריטים לסייע ליישוב היהודי לאפשר עליית יהודים לארץ-ישראל, ואילו על פי ועדת פיל היישוב היהודי יקבל לשליטתו רק חלק קטן מארץ-ישראל ולכן קליטת העלייה תהיה בלתי אפשרית.
- בכתב המנדט התייחסו הבריטים רק לעם היהודי כקבוצה לאומית שצריכה להקים בית לאומי (לערבים הובטחו זכויות אזרחיות/דתיות), ואילו על פי ועדת פיל גם ערביי ארץ-ישראל הם קבוצה לאומית הזכאית למדינה משלה.

הסבר נימוק של התומכים ונימוק של המתנגדים להצעת החלוקה

שני הסברים — 25% לכל הסבר

תמיכה

- (כי) למרות הסכנות הביטחוניות הצפויות למדינה היהודית בגבולות המצומצמים, מדובר ברע במיעוטו.
- (כי) יש כאן הזדמנות לממש את חלום הדורות של שיבת ציון.
- (כי) תוכנית החלוקה מאפשרת עלייה יהודית וזה יעזור להצלת יהודי אירופה.
- (כי) התוכנית תביא לחיזוק היישוב היהודי בארץ לאור העלייה הצפויה בעקבותיה.
- (כי) קבלת התוכנית היא פתח לקבלת שטחים נוספים בעתיד.

התנגדות

- (כי) המדינה היהודית המוצעת קטנה מדי ולא תאפשר את גידולו של היישוב היהודי / גבולותיה מסכנים את עצם קיומו של היישוב היהודי כולו.
 - (כי) הבית הלאומי היהודי צריך לקום משני עברי הירדן.
 - (כי) מבחינה דתית אסור לוותר על חלקים מארץ-ישראל.
 - (כי) תוכנית החלוקה לא תאפשר הקמת מדינה דו-לאומית משותפת לערבים וליהודים (השומר הצעיר).
 - (כי) גבולות המדינה היהודית המוצעים אינם מאפשרים הגנה ובכך מסכנים את קיומו של היישוב היהודי כולו.
- (השיבה לציון, עמ' 112-114, 231-235)

פרק שני

יש לענות על אחת מן השאלות 6-10.

6. הצג את העיקרון "מרחב המחיה" באידאולוגיה הנאצית

העיקרון – 40%

גרמניה צריכה להבטיח לעצמה מקום שאליו תוכל להתפשט, ובו יחיו בני הגזע הארי / בו ימצאו בני הגזע הארי מקורות קיום. (מרחב מחיה זה מצוי על פי ההשקפה הנאצית ממזרח לגרמניה, מקום מושבם של העמים הסלאבים "הנחותים").
ציין פעולה של הנאצים במלחמת העולם השנייה שבה עיקרון זה בא לידי ביטוי, והסבר מה אפשר לגרמניה הנאצית להצליח

בפעולה שצינת

פעולה אחת – 20%

ההסבר – 40%

- כיבוש פולין: באמצעות מלחמת בזק/בליצקריג / מאמץ צבאי מרוכז, הצליחה גרמניה לכבוש את פולין בימים ספורים.
 - הסכם ריבנטרופ-מולוטוב: ההסכם אפשר לגרמניה להשתלט על פולין ללא התנגדות מצד ברית המועצות.
 - השתלטות על דנמרק/נורבגיה/הולנד/בלגיה: הודות לארגון מוצלח של כוחות הצבא / יכולת ההפתעה של גרמניה / אי התחשבות בגורל האזרחים באזורי הקרבות.
 - כיבוש צרפת: כיבושה של בלגיה סלל את הדרך לכיבוש צרפת (קו מז'ינו כבר לא הגן על צרפת).
 - מבצע ברברוסה / הפלישה לברית המועצות: התבססות על הפתעה / יוזמה נגד האויב / פעולה מהירה וחותרת.
- (הר ברכה, עמ' 152-153; מט"ח, עמ' 170-174, חורבן וגבורה, עמ' 74-79)

7. הצג את המטרה של ועידת ואנזה

המטרה – 30%

- תיאום דרך הפעולה של כלל הזרועות במדינה הנאצית בביצוע ה"פתרון הסופי".
- ביצוע יעיל ומסודר של הפתרון הסופי.

ציין צעד שנקט המשטר הנאצי בעקבות ועידה זו

צעד אחד – 10%

- הקמת רשת של מחנות השמדה / הקמת בלו'ץ / סוביבור/טרבלינקה
- הקמת מנגנון לגירוש היהודים למחנות ההשמדה

(חורבן וגבורה, עמ' 109-111)

ציין מדינה בצפון אפריקה והצג צעד שנקטה המעצמה ששלטה בה נגד היהודים במדינה

ציון המדינה – 10%

הצגת הצעד – 20%

• מרוקו:

תקנות אנטי יהודיות

• אלג'יריה:

— שלילת האזרחות הצרפתית של היהודים

— חקיקת חוקים משפילים / חיובו לשים אות קלון / מכסות בבית הספר

• לוב:

— חוקים גזעניים

— הקמת מחנות כפייה ב־1942

— מאות יהודים גורשו לאיטליה, ומשם למחנות ברגן בלזן ואינסברוק — שם מתו מרעב וממחלות.

• תוניסיה:

- חקיקה מפלה
- החרמת רכוש יהודי רב
- הקמת מחנות לעבודת כפייה

הסבר מדוע לוועידת ואנזה הייתה השפעה מעטה על גורל יהודי צפון אפריקה

ההסבר — 30%

- (כי) צפון אפריקה מרוחקת מאזורי המלחמה באירופה.
 - (כי) צפון אפריקה מנותקת מרשת הרכבות שהובילה יהודים להשמדה.
- (הר ברכה, עמ' 108-109, 126-127)

8. הסבר מדוע לפרשת אוניית המעפילים אקסודוס הייתה השפעה ניכרת על דעת הקהל העולמית

ההשפעה — 40%

- (כי) גירוש האונייה אקסודוס לגרמניה על ידי הבריטים והורדת המעפילים מהאונייה סוקרו בהרחבה בתקשורת העולמית ועוררו אהדה למפעל הציוני.
 - (כי) המאבק של המעפילים פגע בתדמית המוסרית של בריטניה.
 - (כי) פרשת אקסודוס העלתה לסדר היום העולמי את בעיית הפליטים היהודים ואת הצורך בהקמת מדינה יהודית.
- ציין פעולה שבוצעה נגד הבריטים שלא הייתה קשורה למפעל ההעפלה ועוררה מחלוקת ביישוב, והסבר מדוע הפעולה

שצינת עוררה מחלוקת

ציון הפעולה — 20%

ההסבר — 40%

- פיצוץ מלון המלך דוד: תוצאות הפעולה / מותם של כ-91 איש בפעולה, הובילו לחשש של הנהגת היישוב מתגובת בריטניה / על רקע פעולות הבריטים ב"שבת השחורה" נולד החשש שהשימוש בכוח נגד בריטניה יפגע בסופו של דבר ביישוב היהודי / מפקדת תנועת המרי העברי לא נתנה את אישורה למועד הפעולה.
 - פעולות שבוצעו במסגרת "המאבק הרצוף": פיצוץ מוסדות שלטון בריטיים / התקפת מוקדים בריטיים / התנקשות בחיי חיילים בריטיים / חטיפת חיילים בריטיים: בגלל החשש שתגובות הבריטים יפגעו בסופו של דבר ביישוב.
- (השיבה לציון, עמ' 265-266)

9.

ציין את הסוגיה שלמדת

ציון הסוגיה — 10%

הסכם השילומים עם גרמניה

הצגת האירוע — 40%

— הסכם השילומים (1952) קבע כי גרמניה (המערבית) תעביר למדינת ישראל סכומי כסף גדולים וסחורות / קצבה לניצולי השואה.

— תוכן ההסכם עורר סערה/הפגנות/ מנחם בגין קרא לפתוח במרי אזרחי / ההסכם התקבל בכנסת לאחר ויכוחים קשים הצגת תוצאות שהשפיעו על החברה הישראלית

שתי תוצאות — 25% לכל תוצאה

- ההסכם סייע להתמודדות של מדינת ישראל עם קשייה הכלכליים / סייע לקליטת העלייה / לחיזוק הצבא
- ההסכם סייע לקליטת עלייה
- ההסכם סייע לחיזוק הצבא
- ההסכם אפשר קצבאות שסייעו למחייתם של ניצולי השואה
- ההסכם אפשר את נרמול היחסים עם גרמניה

(הר ברכה, השיבה לציון, עמ' 389-391)

משפט אייכמן

הצגת האירוע — 50%

- אייכמן, שהיה מבכירי הנאצים בגרמניה / הפעיל מדיניות של הגירה כפויה מהרייך הגרמני / היה ראש המחלקה היהודית בגסטאפו / עסק בשילוח יהודים להשמדה, נלכד (בארגנטינה) על ידי המוסד (ב-1960) והובא למשפט בישראל.
- ניצולי השואה הופיעו כעדים / הציבור עקב והתעניין
- אייכמן נידון למוות

תוצאות שהשפיעו על החברה הישראלית

שתי תוצאות — 25% לכל תוצאה

- עלתה דרישה לעסוק יותר בנושא השואה במערכת החינוך.
- שינוי היחס כלפי ניצולי השואה — שמיעת העדויות הובילה לתחושה של שותפות גורל עם הניצולים / להבנה רחבה יותר של המושג "גבורה" / התייחסויות למעשי גבורה שנעשו כדי לשמור על החיים / צלם אנוש.

(הר ברכה, השיבה לציון, עמ' 396-401)

אירועי ואדי סאליב

הצגת האירוע — 50%

- ירי של המשטרה פצע תושב שכונת ואדי סאליב בחיפה והוביל למחאות אלימות על רקע תחושת קיפוח מתמשכת (1959).
- הוקמה ועדת החקירה שקבעה כי המחאה פרצה מתוך מצוקה אמיתית / קשיי פרנסה / תחושת אפליה אך לא התקיימה אפליה מכוונת.

הצגת הצג תוצאות שהשפיעו על החברה הישראלית

שתי תוצאות — 25% לכל תוצאה

- הנהגת קצבאות ילדים שנועדו לסייע למשפחות ברוכות ילדים.
- הקמת ועדת החקירה לבדיקת המחאה.
- שכונת ואדי סאליב פונתה מתושביה והתושבים קיבלו דיור חלופי טוב יותר.

(הר ברכה, השיבה לציון, עמ' 404-407)

מחאת "הפנתרים השחורים"

הצגת האירוע — 50%

- ארגון הפגנות ללא רשיון על ידי "הפנתרים השחורים" בשכונת מוסררה בירושלים, בטענה לקיפוח של בני עדות המזרח / טענות של התעלמות ממסדית מן הבעיות החברתיות הקשות של בני עדות המזרח (1971).
- שוטרים שהגיעו לאחת ההפגנות בכיכר ציון נפגעו ממטר של בקבוקי תבערה ואבנים / נפצעו עשרות שוטרים ומפגינים.
- בעקבות האירוע האלים הקימה הממשלה ועדה ציבורית, כדי לדון בטענות המפגינים.

הצג תוצאות שהשפיעו על החברה הישראלית

שתי תוצאות — 25% לכל תוצאה

- הגדלת תקציבי הממשלה שיועדו לעניינים חברתיים.
- הקמת פרויקט "שיקום שכונות".

(הר ברכה, השיבה לציון, עמ' 407-408)

10.

הסבר כיצד באים לידי ביטוי הגעגועים לציון בשיר "החסידה" שכתב חיים אידיסיס באמצעות דוגמאות

שתי דוגמאות — 20% לכל דוגמה

- בשיר מתוארת החסידה שעפה לארץ-ישראל מעבר להרים ומעבר לנילוס.
- בשיר מתואר כיצד יהודי ביתא ישראל יושבים ומצפים לשמוע מהחסידה מה היא ראתה בארץ-ישראל.
- יהודי אתיופיה מצפים בשיר שיהיה להם קשר לירושלים.
- בשיר מתואר כיצד החסידה עוצרת בדרכה בציון עיר האור, וחוזרת חזרה.
- בשיר יהודי אתיופיה מבקשים מהחסידה לבשר בשלום ירושלים.
- המוסיקה של השיר עצובה ונוגה בהתחלה וקצבית בהמשך, ומביעה עצב וגעגועים.
- המקצב החוזר של השיר מזכיר את המעוף של החסידה שהולכת וחוזרת לארץ-ישראל, ואילו בני ישראל לא יכולים לעשות זאת.

הצג פעולה אחת שעשתה מדינת ישראל כדי לסייע ליהודי אתיופיה

פעולה אחת — 30%

- החלטה על החלת חוק השבות על יהודי אתיופיה: היה ויכוח על יהדותם של יהודי אתיופיה בגלל מנהגיהם השונים.
- בעקבות פסק הלכה של הרב עובדיה יוסף הכנסת החילה את חוק השבות על יהודי אתיופיה.
- מבצע משה: מבצע חשאי להעלאת יהודים מאתיופיה דרך סודן. היהודים הלכו ברגל דרך המדבר למחנות הפליטים בסודן ומשם במטוסים לארץ-ישראל. בדרך לא היו להם אוכל ומים, הם הלכו ברגל ואוימו עלידי שודדים ושלטונות סודן ומצבם היה קשה מאוד. חיל האוויר והמוסד העלו את היהודים על המטוסים במבצע סודי (1984).
- מבצע שלמה: מבצע להעלאת 14,500 יהודי אתיופיה. המבצע התאפשר באמצעות מתן שוחד לשליט אתיופיה.
- המבצע נועד להציל את יהודי אתיופיה מסכנה, ובו יהודים הועלו לארץ ב־30 מטוסים משדה התעופה באדיס אבבה (1991).

(התשובה מבוססת על ערכת פר"ח)

הצג פעולה אחת שעשה פרדה אקלום כדי לקדם את עלייתם של יהודי אתיופיה

פעולה אחת — 30%

- יצר קשר עם ישראל באמצעות מברק.
- עבר הכשרה בישראל ויצר קשרים עם המוסד.
- חזר לאתיופיה וארגן קבוצות של עולים.
- דאג לדרכונים מזויפים.
- ליווה קבוצות של עולים במסע ארוך ומפרך.

פרק שלישי

יש לענות על שתיים מן השאלות 11-13.

11. הצג צעדים שנקטו הנאצים שפגעו במצב הכלכלי של יהודי גרמניה, ובעקבותיהם נאלצה סאלד להיות אחראית למימון של**ילדי עליית הנוער****שני צעדים – 25% לכל צעד**

- לאחר חרם ה־1 באפריל (1933), המשיכו רבים מהגרמנים בחרם נגד היהודים (אף בלא כל צו רשמי מהשלטונות).
 - "חוק החזרת הפקידות המקצועית על כנה", במסגרתו סולקו עובדי מדינה/פקידים/מורים/פרופסורים/שופטים/רופאים/עורכי דין יהודים ממשורותיהם.
 - עם עליית הנאצים לשלטון החל תהליך האריזציה, שבמהלכו נושלו יהודים מרכושם.
- (חורבן וגבורה, עמ' 31, 33, 35)

ציין את הקושי שהיה בקליטת הנערים בארץ**ציון הקושי – 10%**

- לא היו בארץ מספיק מקומות קליטה לאלפי ילדים.
- הצג סיבות שהובילו את סאלד לפנות דווקא לקיבוצים כדי לפתור קושי זה

שתי סיבות – 20% לכל סיבה

- בקיבוצים הייתה תשתית בסיסית כמו בית ספר/מטבח/חדר אוכל/מרפאה/מכבסה.
- היו לקיבוצים ענפי חקלאות שאפשרו להכשיר את הנוער העולה לעבודה.
- עלות הקליטה בקיבוצים הייתה נמוכה יותר מאשר במוסדות עירוניים.

12. הצג את הקושי שגרם לחלוצים הדתיים שעלו בעלייה השלישית, להקים את תנועת הפועל המזרחי**הצגת הקושי – 20%**

- לא היה מי שידאג לצרכים של הפועלים הדתיים / הפועלים הדתיים לא זכו לתמיכה מצד ההסתדרות הכללית.
 - החלוצים הדתיים לא קיבלו כמעט עזרה מתנועת המזרחי (מכיוון שהיא לא הייתה סוציאליסטית).
- (השיבה לציון, עמ' 172)

הסבר מדוע חברי קיבוץ רודגס או הנרייטה סאלד חששו לקלוט נערים בקיבוץ**ההסבר – 30%**

- חברי קיבוץ רודגס חששו בגלל מצבם הכלכלי.
- הנרייטה סאלד חששה בגלל תנאים לא הולמים / כי חששה ממחלות.

ציין דוגמאות לתנאים ברודגס שממחישות חשש זה**שתי דוגמאות – 20% לכל דוגמה**

- החיים באוהלים / ללא חשמל / ללא מים זורמים / שירותים מרוחקים, תאמו לחשש של חברי הקיבוץ.
 - התנאים הקשים בהם חיו הנערים / החול בכל מקום / הפשפשים / הטיפוס תאמו לחשש של סאלד.
- הערה למעריך:** ניתן להסתפק בהסבר אחד אם הוא מתאים לשתי הדוגמאות.

13.

הצג סיבה להתערערות מצבם של יהודי ארצות האסלאם במהלך שנות השלושים והארבעים של המאה ה-20

סיבה אחת – 20%

- מעורבותם של הערבים והמוסלמים במזרח התיכון בסכסוך היהודי ערבי בארץ ישראל.
- השפעת התאוריות הנאציות על האוכלוסייה בעירק.

(השיבה לציון, עמ' 229)

ציין הבדלים בין תנאי הקליטה של הילדים מארצות האסלאם, ובין הקליטה של הילדים מגרמניה

שני הבדלים – 20% לכל הבדל

- ביטול הגבלת הגיל (15-17) אצל ילדים מארצות האסלאם, לעומת קיום ההגבלה אצל ילדים מגרמניה.
 - ביטול הצורך במיונים רפואיים אצל ילדים מארצות האסלאם, לעומת קיום המיונים אצל ילדים מגרמניה.
 - קבלת ילדים בלי שהוכן עבורם מקום מגורים מתאים (ילדים דתיים נשלחו למשפחות אומנה במקום לפנימיות) לעומת החיוב שיהיה מקום מגורים עבור ילדים מגרמניה.
 - עלייה בלתי לגאלית / ללא קבלת סרטיפיקטים, לעומת חיוב הסרטיפיקטים אצל הילדים מגרמניה.
- ציין ערך שחשוב לדעתך לאמץ מתוך פועלם של חברי רודגס או הנרייטה סאלד, ונמק את תשובתך על פי קטע א' או ב'

ציון ערך – 10%
הסבר התשובה – 30%

התלמיד יכול לציין כל ערך, ובלבד שיבסס אותו על אחד הקטעים (תיתכן חזרה מסוימת על דברים שכבר כתב).
כך לדוגמה:

- דבקות במטרה / ערבות הדדית / הקרבה אישית:
 - חברי רודגס התעקשו לקלוט את הנערים על אף המחיר הכבד ששילמו על כך (מגורים באוהלים / היעדר חשמל / מים)
 - הנרייטה סאלד נטלה על עצמה את העול הפיננסי לאחר שהורים בגרמניה לא יכלו לעמוד בתשלום.
- היכולת לסטות מהנוהל בהתאם לשינויים במציאות:
 - הנרייטה סאלד ביצעה שינויים בקריטריונים לקבלת ילדים לאחר שהתחוויר לה שמדובר במצב חירום / שהילדים נמצאים בסכנת חיים מיידית.

פרק רביעי

יש לענות על אחת מן השאלות 14-15.

14. הנאו אורתודוקסיה**א. הצג את תפיסת העולם של הנאו-אורתודוקסיה על שני צדדיה**

הצגת התפיסה – 20%

שילוב בין קיום (מלא) של ההלכה / מצוות התורה, יחד עם קבלת הטוב שבמודרנה / שילוב עם "תורה עם דרך ארץ".

הצג דוגמאות מפעילותו של הרש"ר הירש שבהן תפיסת עולם זו באה לידי ביטוי

שתי דוגמאות – 20% לכל דוגמה

- פעל למען התחדשות היהדות על ידי לימוד עיוני של תנ"ך/ עברית/ ספרות האגדה
 - רכש השכלה כללית / למד באוניברסיטה
 - הקים בית ספר שבו שולבו מקצועות חול עם לימודי יהדות
 - הקים בית ספר לבנות
 - ייסד את העיתון "ישורון" ששימש כשופרה של שיטת "תורה עם דרך ארץ"
 - פעל להיבדלות מן הרפורמים כדי להדגיש את המחויבות לעולם התורה
 - כתב ספרים לחיזוק השמירה על המצוות במסגרת מאבקו ברפורמה (חורב/אגרות צפון)
- הסבר כיצד תפיסת העולם של הנאו-אורתודוקסיה על שני צדדיה באה לידי ביטוי ברכיבים בעמוד השער

שני רכיבים – 20% לכל רכיב

רכיבים המבטאים את המחויבות לעולם התורה

- הכותרת כתובה בעברית – "ויהי דוד" ומבטאת את השייכות לעולם היהודי
 - הכותרת בשורה השנייה "וה' עמו" מבטאת את השייכות לעולם התורה / יראת שמיים.
 - התוספת ז"ל לשמו של הנפטר מבטאת את השייכות לעולם היהודי
 - ציון התאריך העברי שבו הוא נהרג מבטא שייכות לעולם היהודי
 - ציון שמו של רב הקהילה המחוזי מבטא שייכות לעולם היהודי
- רכיבים המבטאים את קבלת המודרנה / ערכי החברה הכללית
- הכותרת בשורה השנייה "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל" מבטאת את קבלת ערכי תנועת ההשכלה / מבטאת את קבלת המודרנה / החברה הכללית.
 - הכיתוב לפיו הוא נהרג על הגנת המולדת (לא רק ציון טכני של שם המדינה) מבטא רצון להשתייך לחברה הכללית.
 - ציון התאריך הלועזי שבו הוא נהרג מבטא רצון להשתייך לחברה הכללית.
 - העובדה שרב הקהילה המחוזי הוא גם ד"ר / המילה ד"ר כתובה באותיות גדולות אף יותר מאשר רב, ומבטאת את הרצון להשתייך לחברה הכללית.
- הערה למעריך: תשובה מלאה היא רק תשובה שבה התלמיד מביא גם רכיב מעולם התורה וגם רכיב מעולם המודרנה. (הר ברכה, עמ' 229-232; מט"ח, עמ' 269-271)

ב. ציין את שמו של הזרם שבחרת

ציון השם – 10%

אורתודוקסיה / חסידות / ישיבות ליטא ותנועת המוסר / רבנות בקהילות ארצות האסלאם

ציין את שמו של אחד הרבנים, הצג את האתגר עימו הוא התמודד, והסבר כיצד הוא התמודד עם אתגר זה

ציון שם הרב – 10%

הצגת האתגר – 20%

ההסבר – 60%

אורתודוקסיה

— החת"ם סופר

האתגר: דאגה לגורל היהדות על רקע המודרנה/האמנציפציה/ההשכלה/הרפורמה.

ההתמודדות: חדש אסור מן התורה / התנגדות לכל סממן מודרני / התנגדות לכל שינוי באשר הוא / התנגדות ללימודי חול.

— המהר"ם שיק

האתגר: המודרנה/האמנציפציה/ההשכלה/הרפורמה, שאיימה על המשך קיום החיים הדתיים כפי שהיו.

ההתמודדות: סבר שיש להוציא את הרפורמים מכלל ישראל.

(הר ברכה, עמ' 225-228; מט"ח, עמ' 266-268)

חסידות

— הבעש"ט

האתגר: איבוד סמכותה של ההנהגה המרכזית של הקהילות היהודיות / של מוסדות הקהילה

ההתמודדות: התכנסות בחבורות חסידים ללימוד תורת הנסתר/ פיתוח רעיונות חדשים בעבודת ה' / פיתוח רעיון הדבקות/ פיתוח דרכים חדשות להגיע לדבקות.

— רבי יעקב יוסף מפולנאה

האתגר: אובדן הסמכות המרכזית של הקהילות היהודיות/ של מוסדות הקהילה.

ההתמודדות: איסוף רעיונותיו של הבעש"ט על אודות דרכים חדשות בעבודת ה'.

— המגיד ממזריטש

האתגר: אובדן הסמכות המרכזית של הקהילות היהודיות.

ההתמודדות: התגבשות דפוסים חדשים של הנהגה וארגון / הקמת מרכז קבוע לתנועת החסידות, שממנה יצאו שליחים לכל רחבי פולין.

— רבי נחמן מברסלב

האתגר: ההשכלה/המודרנה, שאיימה על המשך קיום החיים הדתיים.

ההתמודדות: שלילת הרציונליזם / הדגשת האמונה התמימה.

— רבי צבי אלימלך מדינוב:

האתגר: ההשכלה/המודרנה, שאיימה על המשך קיום החיים הדתיים.

ההתמודדות: איסור על הליכה לבתי מרוח / לתיאטרון / איסור על גילוח הזקן והפאות / איסור לגדל בלורית / איסור לצרף לחבורה מי שלובש שטענז.

— הרב קלונימוס שפירא (האדמו"ר מפיאסצנה)

האתגר: הלכי רוח אינדיבידואליסטיים/פסיכולוגיסטיים, שהתפתחו בתרבות המערבית במאה ה-20.

ההתמודדות: התייחסות רבה בכתבים לחיי הנפש של הפרט

— רבי מנחם מנדל שניאורסון מלובביץ'

האתגר: הלכי רוח אינדיבידואליסטים / פסיכולוגיסטיים, שהתפתחו בתרבות המערבית במאה ה-20.

ההתמודדות: התייחסות רבה בכתבים לחיי הנפש של הפרט.

(הר ברכה, עמ' 232-234; מט"ח, עמ' 273-282)

ישיבות ליטא ותנועת המוסר

— רבי חיים מוולוז'ין / רבי ישראל מסלנט

האתגר: עליית החסידות אשר הציבה סדר ערכים שונה ממה שהיה מקובל בעבר / ירידת ערך לימוד התורה /

התמעטות התמיכה של הקהילות היהודיות בתלמידי חכמים / מודרנה / פגיעה במעמד הקהילה / עליית רעיונות פסיכולוגיים אודות כוחו של הלא-מודע.

ההתמודדות:

— הקמת ישיבה על קהילתית / ישיבת וולוז'ין, שתרמה לתחושת השייכות והיציבות כתחליף למוסד הקהילה / במקום החצר החסידית.

— העלאת איכות הלימוד בישיבה לרף חדש.

— הקמת ישיבות המוסר שהעניקו אפשרות להגיע להתעלות רוחנית.

(הר ברכה, עמ' 235-238, מט"ח, עמ' 284-288)

רבני הקהילות הספרדיות

— הרב רפאל בן שמעון

האתגר: המודרנה / בתי ספר חדשים ברוח המודרנה

ההתמודדות: גישה הלכתית מקלה שמנעה זליגה החוצה של אנשי השוליים הדתיים מן הקהילה / התיר למכור בגדי שעטנו ללא יהודים / התיר למכור שעטנו ליהודים, בתנאי שהמוכר לא ילביש אותם / התיר לגברים שגילו את זקנם בתער לשמש שליחי ציבור במשך השנה (אך אסר בימים הנוראים).

— הרב עבדאללה סומך

האתגר: המודרנה / בתי ספר חדשים ברוח המודרנה.

ההתמודדות: גישה הלכתית מקלה שמנעה זליגה החוצה של אנשי השוליים הדתיים מן הקהילה / שאפשרה ליהודים לקיים אורח חיים מודרני במסגרת ההלכה / התיר נסיעה עירונית ברכבת בשבת אם אינה לצורך התקרבות למקום עסקיו של אותו אדם / התיר נשיאת שמייה בשבת על ידי לא יהודי במקום שאין בו עירוב.

— ה"בן איש חי" / הרב יוסף חיים מבגדד.

האתגר: המודרנה / בתי ספר חדשים ברוח המודרנה.

ההתמודדות: תמך בשילוב של לימודי קודש וחול.

— הרב אברהם פלאג'י.

האתגר: המודרנה / בתי ספר חדשים ברוח המודרנה.

ההתמודדות: תמך בשילוב של לימודי קודש וחול.

(הר ברכה, עמ' 238-240, עמ' 290-292)

15. המאבק להקמת מדינת ישראל

א. ציין את האירועים המוצגים בכל אחד מצידי הקריקטורה:

ציון שני אירועים — 10% לכל אירוע

— ההצבעה באו"ם על הצעת החלוקה בכ"ט בנובמבר, 1947.

— הכרזה על הקמת מדינת ישראל בה' באייר תש"ח.

הצג את המסר של יוצר הקריקטורה, תוך התבססות על רכיב מכל צד של הקריקטורה

הצגת המסר — 20%

שני רכיבים — 10% לכל רכיב

המצב התהפך: קודם אנשי היישוב הקשיבו בשקיקה למסר של האו"ם, כשההצבעה שודרה ברדיו.

רואים זאת לפי החדשות שמשודרות מלייק סאכס / התאריך כ"ט בנובמבר 1947.

כעת האומות המאוחדות מקשיבות למסר של ישראל שמכריזה על עצמאותה.

רואים זאת לפי החדשות שמשודרות מקול ישראל / שמות נציגי המדינות / ספרד / בריטניה / ארצות הברית /

התאריך 14 במאי 1948.

ציין איזה מן האירועים הוא בעל השפעה רבה יותר על תולדות מדינת ישראל, לדעתך

ציון האירוע — 10%

הנימוק — 30%

— כ"ט בנובמבר: זו הכרה רשמית בין-לאומית בהקמת מדינה יהודית / הכרה של האומות בצורך של היהודים

במדינה אחרי השואה / ההצהרה מבטאת תמיכה של מדינות העולם ביישוב היהודי בארץ-ישראל.

— הכרזת העצמאות: זו הגשמת חלום לכינון מדינה / עכשיו היישוב יכול לנהל את המלחמה ולגייס כוחות / אפשר

לקלוט עולים / זו הזדמנות היסטורית אחרי 2000 שנות גלות / זו הזדמנות שלא תחזור.

(שיבה לציון, עמ' 281-284, 295-300)

ב. הצג יתרון של כל אחד מהצדדים המעורבים בלחימה בשלב הראשון של מלחמת העצמאות

יתרון של הכוח הערבי – 20%

- יכולת לרכז כוחות להתקפה נקודתית
- עורף גאוגרפי / מדינות ערב השכנות סיפקו לו נשק ולוחמים
- חופש תנועה רב / הכפרים הערביים היו פזורים לאורך צירים רבים וחשובים בארץ ישראל
- רוב לאוכלוסייה הערבית / כמיליון ושלוש מאות אלף נפש

יתרון של הכוח היהודי – 20%

- מוטיבציה אדירה להתגייס למאבק
- הנהגה ברורה / רוב אנשי היישוב קיבלו את מרות ההנהגה
- גרעין של צבא עם ניסיון צבאי ופיקודי
- מערך ארגוני מפותח יחסית בשל ההכנות הרבות מתקופת המנדט

ציין שם של אירוע עליו למדת הצג קשיים איתם התמודדו אנשי היישוב היהודי

אירוע – 10%

שני קשיים – 25% לכל קושי

שיירת יחיעם

- היישוב היה נצור
- הדרכים היו מסוכנות
- הייתה סכנה מפני כנופיות ערביות, צבא ההצלה של קאוקג'י
- היה מקום נוח למארב של ערבים
- הרכבים המשוריינים היו מאולתרים
- הייתה תחושה שהיישוב דומה למצדה
- פחד שכל הגליל יפול אם יחיעם תיפול
- אש תופת ניתכה על המשוריין הראשון
- הקשר בין ראש השיירה להמשך השיירה ניתק
- האש הייתה כבדה
- תושבי היישוב ראו את השיירה מחוסלת

הקרב על הדרכים לירושלים

- תנאים טופוגרפיים קשים
- עליונות לכפרים ערביים
- מעט תחמושת
- העיר ירושלים במצור ויש שם רעב
- אבדות רבות לכוחותינו
- השיירות נופלות בדרך לירושלים

נפילת גוש עציון

- הגוש עמד במתקפות קשות במשך חצי שנה
- הגוש ניסה להגן על ירושלים והיה מנותק מאספקה ותגבורת
- הדרך לגוש הייתה חסומה ומסוכנת
- תושבי הגוש החליטו לפנות את האמהות והילדים, כי המצב היה מאוד קשה. נאלצו להפריד משפחות.
- בכפר עציון לוחמים ולוחמות רבים נהרגו בקרבות, והיתר נהרגו על ידי הערבים אחרי הכניעה, מעטים נפלו בשבי.
- רבים מילדי גוש עציון נותרו יתומים מכיוון שהוריהם נהרגו בקרבות
- לאחר נפילת הגוש לוחמות ולוחמים רבים נלקחו בשבי

(מבוסס על חוליה ראשונה, שנייה ורביעית בערכת פרח בנושא מלחמת העצמאות).